

Ключевые слова: Восточная Галиция, новые славянские государства, национальные меньшинства.

The article analyses the impact of WW II on strengthening of the Slav people's national liberation struggle and creation of their independent states. The article highlights the state forming experience of ZUNR (Western-Ukrainian Peoples Republic) and special value of its policy towards national minorities.

Keywords: Eastern Halychyna, newlyformed Slavic states, national minorities.

УДК 327. 323 (477.85) : (477.8) + (498)

Володимир КРОЙТОР, **Юрій ТОМИН**

БУКОВИНСЬКА ПРОБЛЕМА В КОНТЕКСТІ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН РУМУНІЙ Й ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

У статті висвітлено обставини захоплення Буковини румунськими військами в 1918 р. Західноукраїнські землі перебували в складних міжнародних умовах. Румунська держава використала це у своїх геополітичних інтересах. Румунські війська встановили контроль над Північною Буковиною, яку було включено до складу ЗУНР. Подано оцінку реакції українського населення на румунську окупацію українських етнічних земель.

Ключові слова: окупація, національний рух, військова операція, Північна Буковина, Галичина.

Ушановуючи чергову річницю західноукраїнської державності, сформованої в період визвольних змагань українського народу, варто торкнутися міжнародних і зовнішньополітичних аспектів, пов'язаних із політикою Румунії щодо ЗУНР стосовно, зокрема, буковинського питання.

Румунське королівство було сусідом імперських монархій, які припинили своє існування й до складу яких входили українські етнічні землі. Намагаючись приєднати до своєї держави частину їхніх територій, наприкінці Першої світової війни воно проводило політику так званого “раціонального пристосування”¹, що впливало з урахування факту німецької окупації більшої частини румунської держави та розрахунку на можливу військово-політичну підтримку країн Антанти в разі ймовірної зміни зовнішньополітичної ситуації. Адже вступивши 1916 р. у війну на її боці, румунська держава вдало маневрувала в складних міжнародних стосунках наприкінці війни задля досягнення своїх геополітичних інтересів.

Румунські історики називають 1918 рік періодом “драматичних суспільних поворотів”². Саме тоді найбільші зміни відбулися в центрі й на сході Європейського континенту. Характеризуючи перспективи постійно зростаючих румунських територіальних домагань, дослідник В.Добрінеску так визначає проблеми, які постали в цьому регіоні: “Румуни повсюди розбивали кайдани і стрімко продиралися через дрімучий ліс Буковини, до Дністра і Тиси, чим відкрито готували простори для кордону майбутньої Великої Румунії”³. Румунська історична наука в цілому позитивно оцінює військово-політичне втручання Румунії щодо українських етнічних земель, відмічаючи протидію української сторони. У своїх дослідженнях румунські історики практично не розділяють обидві українські держави в добу їхніх визвольних змагань.

Румунська історична школа на початку ХХ ст. мала вже сформовані на національній основі власні традиції. Напрями її розвитку визначали історики А.Ксенопол (1847–1920), Д.Ончул (1856–1923), І.Богдан (1864–1919), Н.Йорга (1871–1940), К.Джуреску (1875–1918), В.Пирван (1882–1927) та ін. Необхідно звернути увагу на те, що проблему походження румунського народу вони розглядали не як окремо взятую концепцію, а як частину комплексного дослідження спільної загальноєвропейської історичної спадщини. Відомий румунський історик і політичний діяч Й.Ністор (1876–1962), який проживав на Буковині, прагнув максимально відокремити коріння спільної історичної долі румунів та українців. Він вважав неправдопо-

дібним трактування ходу історичних процесів у Карпатському регіоні нерумунськими, особливо німецькими й австрійськими істориками. Й.Ністор постійно підкреслював їхню відверту антирумунську спрямованість, оскільки вони не визнавали домінування на цих теренах румунського етносу.

Зважаючи на державницькі домагання українців у 1917–1918 рр. румунські історики (К.Трептов, А.Калінеску та ін.) вважають, що в румунів задовго до цих подій уже існувало відкрите громадянське суспільство. На їхнє переконання, Румунія була достатньо розвинена в напрямі правової демократії, оскільки перебувала в умовах правління своєї конституційної монархії. На відміну від неї, залежні українці тривалий час знаходилися під владою авторитарних Австро-Угорської й Російської імперій, що затримало їхній суспільний прогрес.

Румунські історики не приховують антипатії до цих обох держав, підкреслюючи особливу ворожість стосунків з Австро-Угорщиною. Звертаючи увагу на румуно-австрійські суперечності щодо Трансільванії й Буковини, один з фундаторів румунської історичної школи – Н.Йорга – писав, що “австрійська криза давно назрівала ще з середини ХІХ ст. і неминуче котилась до фатальної катастрофи”⁴. Австро-Угорська імперія в працях румунських істориків показана анахронічною, недемократичною, безперспективною, яка стримувала національно-визвольний рух підвладних народів.

Поряд із цим румунські дослідники підкреслювали проавстрійську орієнтацію українських державницьких домагань 1918 р.: “Українці хочуть утвердити себе як першу національність в імперії, яка є Конституантою”⁵.

Відомо, що ідею об’єднання західноукраїнських земель у незалежній українській державі підтримували буковинці в 1918 р. Тому українські прагнення не відповідали геополітичним інтересам румунської держави, яка існувала в умовах німецької окупації більшої частини її території відповідно до умов Бухарестського миру 1918 р.

Чимало румунських істориків вважали, що австрійці протегували українцям в Австро-Угорській імперії. Однією з підстав для цього були результати перепису населення Буковини, проведеного в 1910 р. Відповідно до його результатів, у цьому краї тоді проживали 794 924 особи, з них 273 924 були румунами, 305 101 – українцями, а решта 216 177 осіб – євреї, німці, угорці та ін.⁶ Й.Ністор вважав, що ці дані недостовірні, оскільки, на його думку, під час перепису австрійська влада до українців зараховувала значну частину румунів, які володіли українською мовою й належали до тієї ж православної церкви, тільки ортодоксальної⁷.

Слід відзначити, що особливу увагу частини румунських політиків викликало піднесення українського національного руху в 1918 р. Зокрема, Ф.Константіну так оцінює події, які відбувалися на Буковині в 1918 р.: “Процес розпаду дуалістичної монархії активізував у Буковині національний рух. На відміну від Бессарабії, де румунське населення становило більшість, у Буковині мали місце сильні рутено-українські сепаратистські тенденції, які опирались на зовнішню підтримку. Особливо це торкалось північної провінції, розташованої між Дністром і Прутом, де завдяки австрійським властям було штучно змінено демографічну ситуацію на користь новоприбулим слов’янам і на шкоду румунському автохтонному населенню, яке свого часу першим поселилось в цій місцевості”⁸. У зазначеному контексті варто відмітити, що ідея поділу Буковини за етнічною ознакою була фактично визнана румунською місією 1916 р. у Петрограді під час переговорів щодо вступу Румунії до Антанти⁹.

Варто підкреслити, що, оцінюючи національні прагнення українців Буковини, румунський дослідник етнополітичних процесів Раду Економу з обережністю сприймає дії українського Крайового Комітету в Чернівцях, називаючи його “місцевою секцією Української Національної Ради з Лембергу”¹⁰. Рішення Буковинського народного віча від 3 листопада 1918 р. про прилучення українських етнічних земель до західноукраїнської держави коментує так: “Воно встановлювало межі української території Буковини, що виходило від верхівки Української Національної Ради. Ця позиція категорично суперечила рішенню Румунської Національної Ради (далі – РНР) від 27 жовтня 1918 р. Але ці претензії на Буковину розглядалися румунами як тимчасове явище”¹¹.

Предметом особливої уваги Р.Економу стали слова з резолюції, схваленої всенародним вічем у Чернівцях 3 листопада 1918 р. Вони торкалися тексту про порушення права українсь-

кого народу на самовизначення “реакційними румунськими боярами й духовенством, з неприхованим наміром анексувати всю Буковину”¹². Слова “наш народ... є рішений боронити своєї батьківської землі до останньої каплі крові” автор вважає не більше ніж “патетичну заяву”¹³. Така упереджена позиція румунського дослідника, як і деяких інших, пояснюється тим, що з кінця 1918 р. українські державницькі прагнення фактично не підтримувалися жодною з великих держав Антанти, а це відповідало геополітичним інтересам Румунії.

Перебування Українських січових стрільців на Буковині було серйозною перепоною для реалізації румунських планів анексії цього краю. У той час як румунська армія перебувала в Бессарабії, військові частини, розміщені в Румунії, не були достатньо боєздатними. Більша частина румунської території контролювалася німецькими військами. Король Фердинанд I, уряд германофіла А.Маргіломана шукали приводу для анексії всієї Буковини. Однак цього негайно зробити не можна було, оскільки Румунія чекала дозволу від держав Антанти.

Після того як його було одержано, формальною підставою для окупації румунськими військами Буковини стало офіційне звернення до її вищих органів влади окремих представників Румунської національної ради. Це зробив В.Бондареску, який спеціально для цього прибув із Чернівців до м. Ясси, тимчасової столиці Румунії.

Обставини місії В.Бондареску детально описані в румунській історіографії. Відомо, що він 2 листопада 1918 р. перетнув кордон поблизу Маморніцу (Дорогой) і за підтримки господаря з Герци Ніку Джергіла прибув до Ясс 3 листопада 1918 р. Його прийняли по черзі керівники префектури поліції, міністр закордонних справ і шеф державної служби безпеки. Відразу після цього він зустрівся з прем'єр-міністром А.Маргіломаном, який пообіцяв послати в Буковину частину жандармерії й загін національної гвардії. Незважаючи на те, що 6 листопада уряд А.Маргіломана пішов у відставку, контакти В.Бондареску з державними чиновниками посилювались.

Як свідчать румунські джерела, інформуючи вже нового прем'єр-міністра К.Коанду про політичну ситуацію на Буковині, В.Бондареску вимагав негайно віддати наказ про наступ румунської армії на цей край. К.Коанду узгодив таку вимогу з Міністерством закордонних справ, а також з генералами А.Войтяну й А.Крістеску, після чого 8 листопада 1918 р. розпорядився провести мобілізацію 8-ї піхотної дивізії під командуванням Якоба Задіка “для вступу в Буковину, щоб підтримати рішення Румунської Національної Ради”. Уведення румунських військ у колишню провінцію Австро-Угорщини було необхідною умовою встановлення повного контролю Румунії над цим краєм.

У румунському історичному збірнику документів, присвяченому приєднанню Буковини до Румунії, акцентується увага на тому факті, що, окрім В.Бондареску, інтервенції краю румунською армією вимагав лідер РНР й один з її найвпливовіших політиків Янку Флондор. Він 5 листопада 1918 р. “через свого швагра, Севера Зотту, директора Державного архіву в Яссах, відправив телеграму з проханням негайного введення в Буковину румунських військ”. Однак наступного дня, 6 листопада 1918 р., С.Зотта повідомив Я.Флондора телефоном “про появу ранкових газетних повідомлень щодо вступу румунської армії до Буковини. Він також сказав Я.Флондору, що в Яссах “піднялась хвиля демонстрацій за підтримку Великої Румунії”¹⁴.

У цих історичних умовах у буковинського суспільства, яке не підозрювало таких намірів румунської сторони, не було сумнівів щодо справедливості спільного рішення від 6 листопада 1918 р. українського Крайового комітету на чолі з О.Поповичем і демократичної частини РНР на чолі з А.Ончулем. Воно торкалося питання переобрання української влади в північній, а румунської – у південній частині Буковини¹⁵. 7 листопада службовці обох адміністрацій прийняли присягу й розпочали свою діяльність. Варто зазначити, що в окремих частинах Буковини українська влада діяла задовго до цих подій. У м. Кіцмань владу Української Національної Ради, як повідомляли австрійські джерела, було встановлено ще на початку жовтня 1918 р.¹⁶ Легітимність української влади в північній частині Буковини сприймало все населення краю і до початку його анексії румунською армією не було жодних випадків антиукраїнських виступів.

Цей факт визнається румунською стороною, однак трактується упереджено. Наприклад, ситуацію з від'їздом січових стрільців під Львів пояснюють так: “5 листопада більшість

українських легіонерів, як і солдатів-дезертирів та інсубордонантів прийняли рішення повернутися до Галичини. Це остаточно розладнало механізм державної влади, тому що суспільство складалося в основному з приватних осіб, які сумнівалися у здатності влади захистити їх права. До того ж, українське командування спонукало своїх офіцерів займати державні органи влади на місцях, щоб досягти своєї мети. Українська Рада наполегливо вимагала передати їй владу. Через це в місцевостях, де мешкали румуни, наростав неспокій, тривожне невдоволення діяльністю українців”.

Така суб’єктивна редуплікація передумов румунської анексії Буковини підтверджує відсутність конкретних фактів проявів невдоволення населенням краю діяльністю тимчасових органів української влади. Доцільно звернути увагу на те, що румунські історики, відстоюючи свої державні інтереси, постійно наголошували на власне соціальному характері українських пріоритетів, що, на їхню думку, веде не до консолідації суспільства та його розвитку, а до розколу й занепаду.

Віддавши розпорядження армії про анексію Буковини, румунське керівництво в ендшпілю Першої світової війни наважилося на політичний хід, про який воно не могло мріяти. Р.Економу пише, що 6 листопада 1918 р. новий прем’єр-міністр К.Коанду, “передбачивши зміну зовнішньої політики Румунії та її повернення до союзу держав Антанти, віддав розпорядження про вступ румунської армії в Буковину”¹⁷. Після цього він відзначає, що 7 листопада 1918 р. генерал Я.Задік, командир 8-ї піхотної дивізії, “на чолі з’єднання чисельністю близько 3 000 вояків у бойовому порядку вирушив з Бурдужені. Він пройшов шляхом південної смуги Буковини, яку протягом грудня 1917 – квітня 1918 рр. покинули розлючені російські вояки”. Так розпочалася анексія цього краю.

У зв’язку з тим, що формальним приводом румунської анексії Буковини стало звернення до органів державної влади представників РНР, В.Бондареску залишився в Яссах до остаточного розв’язання проблеми краю. Р.Економу пише, що В.Бондареску як дипломатичний представник РНР “вів переговори із відомими прихильниками політичного об’єднання: Й.Братіану, Й.Дукою, Н.Йоргою, А.Кузою і, насамкінець, був прийнятий королем Фердинандом і королевою Марією. Потім він 26 листопада 1918 р. повернувся до Чернівців”. Цілком очевидно, що за інших політичних обставин йому не було б виявлено таких високих почесей.

Румунські війська захопили українські землі північної частини Буковини ще до офіційного оприлюднення Тимчасового Основного Закону про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, за яким Північна Буковина входила до складу ЗУНР. Генерал Я.Задік у прокламації до населення так інформував про цю акцію: “Відповідаючи на відозву Національних Зборів Буковини, румунська армія за наказом Короля Румунії Фердинанда I, з радістю ступає на землі Великого Воеводи Стефана задля захисту життя, власності і свобод жителів усіх народів та віросповідань супроти бандитського криміналітету, який розпочав злочинну руйнацію цього краю”¹⁸.

Коли румунські війська входили до Чернівців, то Бухарест ще не покинули німецькі вояки. Описуючи обставини цих подій, В.Добрінеску робить висновок: “Держава у своїх діях керувалася приматом румунських національних інтересів у Першій світовій війні, яка велася між імперіалістичними альянсами”. Далі так розвиває цю тему: “Щоб у ХХ ст. досягти мети, яка відповідає історичній справедливості, не треба чекати чийогось дозволу зверху, а необхідно діяти, і ще раз діяти”¹⁹. Тобто державні румунські інтереси й українські національні пріоритети в цей період характеризувалися взаємною невідповідністю.

Натомість у зверненні до громадян краю від 6 листопада 1918 р., підписаному депутатами УНРади, підкреслювалося: “Українська Національна Рада непорушно стоїть на платформі нового права, без всякого насильства, самовизначення народів, разом з тим усвідомлюючи, що територіальний розподіл нашого краю будуть вирішувати світові судді Мирного Конгресу”²⁰. Коли в Чернівці вступили румунські війська, 12 листопада РНР оголосила про утворення “уряду Буковини” на чолі з Я.Флондором і К.Ісопеску-Грегулом, до складу якого ввійшло 11 міністрів²¹. Таким чином, цим актом було остаточно розірвано українсько-румунський політичний компроміс щодо Буковини.

Такі послідовні дії представників румунської національності Буковини пояснювалися тим, що вони були вимушені рахуватись із сильним українським впливом у краї, з одного боку, а з іншого, – з наявністю нового державного утворення – ЗУНР. Не випадково 13 листопада 1918 р. РНР проголосила програму своєї діяльності з орієнтацією на королівство Румунії²². У той день, як відомо, було офіційно проголошено ЗУНР, а РНР ще не мала достатньої інформації про те, як на це реагуватимуть провідні держави світу.

У відповідь на це уряд ЗУНР надіслав ноту протесту, а українські військові частини, які залишалися на Буковині, продовжували утримувати бойові позиції проти румунської армії під Мамаївцями до 20 листопада 1918 р.²³ До 14 листопада 1918 р., незважаючи на окупацію румунськими військами Буковини, у змаганнях між Румунією і ЗУНР за українські землі Буковини й Північної Бессарабії зберігалася політична рівновага. РНР формувала свої органи державної влади, які попросили офіційний Бухарест посилити військову присутність румунських військ на Буковині через “істотну можливість збройного виступу українських повстанців”. На таку “небезпеку” указував Й.Ністор, мотивуючи це тим, що напередодні листопадових подій 1918 р. у Сторожинецькому й Кіцманському повітах активно діяли українські збірні пункти²⁴.

Коли 14 листопада 1918 р. утворилася Директорія УНР і розпочала повстання проти влади П.Скоропадського, буковинські румуни вирішили використати цю ситуацію й наступного дня, 15 листопада 1918 р., зібрали Генеральний конгрес Буковини в Чернівцях. Він прийняв рішення про об'єднання краю з Румунським королівством. Стратегічна ситуація теж сприяла Румунії. 22 листопада українські військові частини під натиском польських військових формувань залишили Львів, а румунська армія, з допомогою французької, оволоділа Бухарестом. Ці події відбувалися в умовах військової й політичної нестабільності північнобуковинського краю. За донесеннями Генерального Секретаріату внутрішніх справ Буковини, 21 листопада 1918 р. ситуацію в місті Кіцмань усе ще контролював “Комітет Української Ради”²⁵.

Відсутність міжнародних правових норм та організацій, які б гарантували справедливе післявоєнне облаштування світу на основі дотримання національного суверенітету й демократичних засад державотворення, завдали відчутного удару по українському національно-визвольному русі кінця 1918 р. 18 грудня 1918 р. Буковина за декретом №3744/1918 румунського короля Фердинанда I стала частиною Румунії. Проголошувалося, що “з допомогою милості Божої і волі нації Король Румунії від свого імені і на благо майбутнього процвітання, взяв на себе рапорт Голови Ради Міністрів за № 2211/1918, прийняв Акт одностайного рішення Генерального Конгресу Буковини в Чернівцях від 15 листопада 1918 р., на підставі чого схвалюємо і вказуємо: арт. 1. Буковина, в цілісних кордонах, які чекали історичної долі, стала і залишатиметься надалі невід'ємною частиною Румунського Королівства”²⁶.

У цьому декреті не випадково наголошувалося на “цілісних кордонах” краю, оскільки питання про те, яка саме частина Буковини після Першої світової війни мала би відійти до Румунії, не було свого часу остаточно вирішено російсько-румунськими переговорами 1916 р. Королю було відомо, що російська сторона вимагала тоді включити до складу післявоєнної Росії майже всю Буковину, аж до лінії Ясс, вважаючи її частиною слов'янського етнічного масиву. Про це згадував у мемуарах відомий румунський дипломат К.Діаманді, який описав свої розмови з королем Фердинандом²⁷. Це рішення короля пояснюється його переконанням, що серйозної протидії з боку ЗУНР не буде.

Керівництво ЗУНР, усе ще покладаючи надії на сприятливий збіг обставин і можливість втручання країн Антанти, не відмовилося від українських земель Північної Буковини. Цілком зрозуміло, що війська східногалицького уряду не могли вести боротьбу на декілька фронтів одночасно. Тому 27 грудня 1918 р. уряд ЗУНР оприлюднив протест проти польської й румунської агресії, який було адресовано урядам США, Великої Британії, Франції та Італії. У документі, підписаному головою УНР Є.Петрушевичем і Д.Вітовським, висувалися претензії до політики Румунії, яка “так само окупувала українську частину Буковини і прилучила від імені короля Фердинанда до Румунії”²⁸.

Якщо керівництво ЗУНР у стосунках із Румунією дотримувалося дипломатичної етики, то її окремі посадові особи намагалися повернути до конфлікту широкі кола міжнародної громадськості. Р.Економу пише: “28 листопада 1918 р., Микола Василько, представник укра-

їнської влади у Відні, у декларації “від власного імені” опублікував у паризькій газеті “L’Etoile rouoe” протест проти окупації цілої Буковини, стверджуючи, що румунська армія здійснювала криваві розправи та погроми”. Румунська відповідь, здається, не була позбавлена цинізму: “Наша Рада у Парижі опублікувала у тій самій газеті відповідь, у якій зазначено, що марш румунської армії у Північній Буковині був обумовлений рішенням Командування військами Антанти, генералом Бартело, а румунські солдати при цьому виявляли гуманні sentimenti щодо населення²⁹. Таким чином, румунська держава формувала серед міжнародної громадськості думку про те, що буковинські землі окуповані нею по праву одного з переможців у Першій світовій війні.

Отже, диспозиція румунського керівництва щодо українських етнічних земель виходила з військово-стратегічної потреби окупації частини неіснуючої австро-угорської держави, яка програла війну за переділ світу. На переконання румунських політиків, Австро-Угорщина протегувала українській національності, яка не зорієнтувалася на держави Антанти. Варто відмітити результативні маневри румунської держави, яка вдало використала розбалансованість українського суспільства, обтяженого внутрішніми проблемами, і політичну нестабільність в Україні.

Румунська політична еліта наголошувала на тому, що українські представники не були присутніми на Конгресі поневолених Австро-Угорською імперією народів. Відомо, що він відбувся 26–28 березня 1918 р. і проголосив право кожної нації на формування незалежних держав або союз з іншими державами. Таким чином, до початку роботи Паризької мирної конференції в значній частині зарубіжних політиків не було переконливих аргументів стосовно справедливого права українського народу на суверенну й незалежну державу.

У складній післявоєнній ситуації ще тривали військові дії та руйнівні соціальні конфлікти, які держави Антанти прагнули ліквідувати. За таких обставин ще не сформувалася система міжнародних відносин, побудована на принципі визнання за кожною нацією її невід’ємного права на самовизначення. Тому міжнаціональні конфлікти вирішувалися військовою силою або правом переможця у війні.

Політично деформоване Австро-Угорською та Російською імперіями українське суспільство в 1918 р. виявилось недостатньо підготовленим до утвердження національного суверенітету в його державну основу.

1. Ghibu O. Oameni intre oameni / O. Ghibu. – București, 1990. – 360 p.
2. Treptow K. A history of Romania / K. Treptow. – Iasi : The Romanian cultural Fondation, 1996. – 724 p.
3. Ibidem.
4. Iorga N. Istoria Românilor / N. Iorga. – B., 1924. – 440 p.
5. Ibidem.
6. Nistor I. Istoria Bucovinei / I. Nistor. – București : Humanitas, 1991. – 484 p.
7. Ibidem.
8. Constantiniu F. O istorie sincera a poporului roman / F. Constantiniu. – București : Univers Enciclopedic, 1999. – 556 p.
9. Ibidem.
10. Economu R. Unirea Bucovinei 1918 / R. Economu. – București : Editura fundației culturale Române, 1994. – 196 p.
11. Ibidem.
12. Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917–1920 роках / В. Сергійчук. – К. : Укр. вид. спілка, 1999. – 416 с.
13. Economu R. Unirea Bucovinei 1918 / R. Economu. – București : Editura fundației culturale Române, 1994. – 196 p.
14. Ibidem.
15. Буковина : історичний нарис. – Чернівці : Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
16. Державний архів Чернівецької області (Держархів Чернівецької обл.), ф. 12, оп. 1, спр. 3, арк. 5.
17. Economu R. Unirea Bucovinei 1918 / R. Economu. – București : Editura fundației culturale Române, 1994. – 196 p.
18. Nistor I. Zece ani de la Unirea Bucovinei / I. Nistor. – Cernauți, 1928. – 382 p.

19. Dobrinescu V. Problema Basarabiei în contecstul raporturilor româno-sovietice (1920–1940) // Moldova. Revistă de cultură. – Iași, 1991. – № 1. – P. 1–36.
20. Balan T. Bucovina in razboiul mondial / T. Balan. – B., 1994. – 280 p.
21. Nistor I. Zece ani de la Unirea Bucovinei / I. Nistor. – Cernauți, 1928. – 382 p.
22. Programul Guvernului Bucovinei // Monitorul Bucovinei. – Fascicula nr. 3, 17 noiembrie 1918.
23. Держархів Чернівецької обл., ф. 12, оп. 1, спр. 1, арк. 2.
24. Nistor I. Istoria Bucovinei / I. Nistor. – București : Humanitas, 1991. – 484 p.
25. Treptow K. A history of Romania / K. Treptow. – Iasi : The Romanian cultural Fondation, 1996. – 724 p.
26. Decret – Lege № 3744/1918 // Monitorul Oficial. Partea 1, № 217, 18 noiembrie 1918/2 ianuarie 1919.
27. Diamandi C. Cum s-a negociat harta Romaniei Mari / C. Diamandi // Magazin istoric. – 1996. – № 4. – Aprilie. – P. 10.
28. Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР / В. Кройтор // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2001. – № 5–6. – С. 231.
29. Economu R. Unirea Bucovinei 1918 / R. Economu. – București : Editura fundației culturale Române, 1994. – 196 p.

В статтє освещены обстоятельства захвата Буковины румынскими войсками в 1918 г. Западноукраинские земли находились в сложных международных условиях. Румынское государство использовало это в своих геополитических интересах. Румынские войска установили контроль над Северной Буковиной, которая была включена в состав ЗУНР. Дана оценка реакции украинского населения на румынскую оккупацию украинских этнических земель.

Ключевые слова: оккупация, национальное движение, военная операция, Северная Буковина, Галиция.

The article deals with the circumstances of capture of Bukovyna by the Romanian troops in 1918. The Western Ukrainian lands were in the difficult international circumstances. The Romanian government has used it in its geopolitical interests. The Romanian forces established control over the Northern Bukovyna, which was included to ZUNR. The estimate of the Ukrainian population reaction on the Romanian occupation of the Ukrainian ethnic lands.

Keywords: occupation, national movement, military operation, Northern Bukovyna, Galicia.

УДК [94: 355.01–055.2] (477.83/86) “1914/1921”

Мар'яна БАЙДАК

ЖІНОЧИЙ ДОСВІД ВІЙНИ (на прикладі участі жінок у збройних формуваннях ЗУНР)

У статті розглядаються різні аспекти участі українок у збройних формуваннях Західно-Української Народної Республіки. Охарактеризовано сфери застосування жіночої праці, специфіку поведінки жінок у військових частинах, їхнє сприйняття в суспільстві, насамперед чоловіками-воєками. Участь жінок у військових діях аналізується в контексті процесів емансипації та подолання стереотипів щодо традиційних жіночих ролей. Особлива увага зосереджена на власних оцінках жінками свого місця на війні та їхніх висновках зі здобутого досвіду.

Ключові слова: Західно-Українська Народна Республіка, збройні формування, Українські січові стрільці, жінка, емансипація, Олена Степанів.

Війна традиційно була справою чоловічою, жінкам відводилася роль пасивної жертви. Загальноприйнятим і зрозумілим став образ дружини / нареченої, яка страждала й чекала на повернення чоловіка. Однак процеси жіночої емансипації, модернізація суспільства на зламі XIX–XX століть поставили під сумнів традиційність і незмінюваність жіночих ролей, зачепивши також уявлення про можливу участь жінок у війні. Утягнуті в круговерть воєнних подій, жінки не мали чітких уявлень, яке місце мають зайняти, які завдання виконувати. Проблеми,